Giyinme ve Moda Sürecinin Döngüsel ve Çizgisel Zaman Bağlamında Analizi*

Dr. Öğr. Üyesi Leyla Kaya Durmaz

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2353-1774>

Giresun Üniversitesi, Şebinkarahisar Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü,
Giresun – TÜRKİYE

Prof. Dr. Fatma Koç

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3267-5366>

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 27.10.2021

Kabul: 27.12.2021

On-line Yayın: 31.12.2021

Anahtar Kelimeler

Moda

Döngüsel Zaman

Çizgisel Zaman

Zamansal Deneyim

Tarih

Araştırma Makalesi

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.53986>

Öz

Zaman kavramı, geçmişten günümüze kadar felsefenin önemli konularından birisi olmuştur. Zaman, deneyime dâhil edilerek, kültürel birikimlere kadar ilerlemektedir. Tarih felsefesi yaklaşımları, iki farklı tarih yorumunu ortaya çıkarmıştır, bunlar; "döngüsel zaman" ve "çizgisel zaman"dır. Antikçağ'dan başlayan döngüsel zaman anlayışı, Ortaçağ'da çizgisel zaman anlayışına dönüşmüştür. Zamanın döngüsel ya da çizgisel kabulüyle ilgili birçok düşünür farklı bakış açıları geliştirmiştir ve halen tartışılan konulardan biri olarak kabul görür. Zaman kavramı her şeyde olduğu gibi, modanın tarihi sürecinde de önemlidir. Kendini yenileyen değiştiren kabul görüp akabinde kullanımdan kalkan bir seyri olarak kullanılan moda ile ilgili birçok tartışma büyük oranda "zaman" kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Moda kavramı içerisinde sunulan eserlerin sanat ile bağlantısının olup olmadığı düşüncesi bile zaman kavramı içerisinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, modanın tarihsel süreci içinde, "moda" olarak adlandırılan giyim-kuşam özellikleri Walter Benjamin'in zamansal deneyiminde kabul gören döngüsel zaman ve çizgisel zaman açısından analiz edilmiştir. Döngüsel zaman açısından moda tarihinde kendini tekrar eden olgular değerlendirilirken, çizgisel zaman için tek seferlik moda olan ve tekrarı olmayan giysiler araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu bağlamda 5 adet döngüsel zaman tanımına dâhil olabilecek tasarım ve 5 adet çizgisel zaman tanımına dâhil olabilecek tasarım incelenmiştir. Araştırma sonucunda modanın topluma sunduğu daima yenilikleri sunma ve kullanma özelliği açısından değerlendirildiğinde zaman deneyimi açısından çizgisel özelliğini koruması gerektiği ancak toplumsal beğeniler alışkanlıklar ve farklı olma sınırlarının kısıtları doğrultusunda yoğunluklu olarak zamanın döngüsel özelliğini daha çok kullandığı tespit edilmiştir. Çizgisel zamanın anlamı dikkate alındığında, bu kapsamda değerlendirilen giysiler zamanın deneyiminde yine bir tasarımcı tarafından keşfedilerek farklı şekillerde yorumlanabileceği ve çizgisel bağlamda ele alınan bir "moda" olgusunun döngüsel zamanda kullanılabileceğinin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kaya Durmaz, L. ve Koç, F. (2021). Giyinme ve Moda Sürecinin Döngüsel ve Çizgisel Zaman Bağlamında Analizi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(87): 191-207.

*Analysis in The Context of Circular and Linear Time of The Dressing and Fashion Process**

Asst. Prof. Dr. Leyla Kaya Durmaz

Giresun University, Sebinkarahisar School of Applied Sciences, Department of Textile and Fashion Design, Giresun – TURKEY

Prof. Dr. Fatma Koç

Ankara Haji Bayram Veli University, Faculty of Art and Design, Department of Fashion Design, Ankara – TURKEY

Article History

Submitted: 27.10.2021

Accepted: 27.12.2021

Published Online: 31.12.2021

Keywords

Fashion
Cyclical Time
Linear Time
Temporal Experience
History

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.53986>

Abstract

The concept of time has been one of the important subjects of philosophy from past to present. Time is included in the experience and progresses to cultural accumulations. Philosophy of history approaches have revealed two different interpretations of history, these are; "cyclical time" and "linear time". The cyclical understanding of time, which began in Antiquity, turned into a linear understanding of time in the Middle Ages. Many philosophers have developed different perspectives on the cyclical or linear acceptance of time and it is still accepted as one of the controversial issues. The concept of time is important in the historical process of fashion, as in everything else. Many discussions about fashion, which is used as a trend that is accepted as a self-renewing changer and then obsolete, has been largely associated with the concept of "time". Even the idea of whether the works presented within the concept of fashion have a connection with art has been evaluated within the concept of time.

In this study, in the historical process of fashion, the clothing features called "fashion" are analyzed in terms of cyclic time and linear time, which are accepted in Walter Benjamin's temporal experience. While evaluating the cases that repeat themselves in fashion history in terms of cyclical time, clothes that were one-time fashion and non-repeatable for linear time were included in the research. In this context, 5 designs that can be included in cyclic time definitions and 5 designs that can be included in linear time definitions are examined. As a result of the research, when it is evaluated in terms of the feature of always presenting and using the innovations that fashion offers to the society, it has been determined that it should preserve its linear feature in terms of time experience, but in line with the constraints of social tastes, habits and the limits of being different, it has been determined that the cyclical feature of time is used more. Considering the meaning of linear time, it is thought that it is inevitable that the clothes evaluated in this context can be discovered by a designer in the experience of time and interpreted in different ways, and that a "fashion" phenomenon that is considered in a linear context can be used in cyclical time.

GİRİŞ

18. yüzyılın sonlarına doğru ilk defa kullanılmaya başlayan tarih felsefesi kavramının en önemli konularından birisi zamandır. Zaman kavramı arkaik toplumlardan günümüze kadar felsefede tartışılan bir kavram olmuştur. Tarihin en etkili elemanları olan geçmiş, şimdi ve gelecek zaman üçlemeleri baz alınarak tarihsel süreç, yapı ve yön açısından incelenmiştir.

20. yüzyılın başlarında, düşünür, kültür tarihçisi ve eleştirmen olan Walter Benjamin'in üzerinde durduğu zamansal deneyim kavramı günümüzde de hâlâ tartışılan bir konudur. Benjamin, sanatın sıradanlaştığını, kültürün bir endüstri aracı haline dönüştüğünü, enformatik ve alegorik bilginin deneyimle oluşan bilgilerin (hikâye-masal gibi) yerini aldığını, dilin kökenlerinden koparıldığını ve gündelik yaşamın aldatıcı görüntüler yansıttığını savunmuştur. Zamansal deneyim ile ilgili düşüncelerini tarih felsefesine dayandırmış ve yeninin kendini sürekli şimdide gösterdiği bir deneyim önermiştir (Yıldırım, 2014: 3). Tarih felsefesi yaklaşımları, iki farklı tarih yorumunu ortaya çıkarmıştır. Bunlar; "döngüsel zaman" ve "çizgisel zaman"dır. Antikçağdan başlayan döngüsel zaman anlayışı, Ortaçağda çizgisel zaman anlayışına dönüşmüştür. Zamanın döngüsel ya da çizgisel kabulüyle ilgili birçok düşünür farklı bakış açıları geliştirmiştir. Spengler ve Toynbee çizgisel tarih anlayışına karşı çıkmış, İbni Haldun ve Vico kültür döngüsünden bahsederken, zamanın tekerrürden ibaret olmadığını her tarihsel olayın biricik ve kendine özgü olduğunu yani çizgisel olduğunu savunmuştur.

Döngüsel zamanda, Antik Yunan etkileri görülür ve olayların benzer veya farklı şekillerde tekrar ettiği anlayışı vardır. Tarihte belirli dönemlerde ilerlemeler yaşansa bile, doğadaki gibi tekrarlar şeklinde zamanın ilerlediğini öne sürülmektedir. Yani doğada bulunan döngüsellik (mevsimler, gündüz-gece vb.) gibi, tarihsel süreçte döngüsel devinimle gerçekleştiği düşüncesinden yola çıkmıştır (İrğat, 2015: 18). İnsanoğlunun "zihinsel bilinç" düzeyinin geliştiği düşünülen ilk cisim "Ay"dır. Ayın doğması ve batması olaylarının tekrar etmesi, insan bilincinde sürekli bir "yeniden doğuş" ya da "yeniden yaratılma" olarak düşünülmüş yani "döngüsel zaman" algısını oluşturmuştur (Enveri, 2019: 294). Aritotales de zamanı bir tür çembere benzetmiştir. Bu sebeple, yaratılmış şeylerin çember olduğunu söylemek, aynı şekilde zaman çemberi olduğunu da söylemektir (Agamben den aktr. Yıldırım, 2014: 5). Bu anlayışa göre, dairesel olarak hareket eden zamanla birlikte tüm varlıklar ve evren de bu dairesellikte var olmaktadır. Döngüsel zamanda, tekrarlanma ve geri dönüş ile "şeyler" değişmeden sürmektedir ve olayların biçimleri değişse de özünde benzerlik taşıdığı düşüncesi hâkimdir.

Zamansal deneyimin diğer bir yorumu olan "çizgisel zaman", döngüsel zamanın tam karşısı olarak ortaya çıkmıştır. Tarihin sıfır noktasından başladığını ve belli bir noktaya doğru ilerlediğini savunmaktadır. Aydınlanma Çağı'nda en baskın şekilde ortaya çıkmış ve tarihte her şeyin neden-sonuç ilişkisi içinde, sıfırdan başlayarak belli bir sona doğru çizgisel olarak ilerlediği düşüncesine dayanmaktadır. Farklı şekilde ifade edilecek olursa, çizgisel zaman, insanoğlunun ıkellikten gelenekselliğe ve sonra moderniteye doğru çizgisel bir gelişim ve olgunluk yaşadığı fikrini benimsemektedir (İrğat, 2015: 18). Çizgisel zamanda gerçekleşmiş olayların asla tekrar gerçekleşmeyeceği düşüncesi vardır. Her şey yeni ve tekrar edilemez biçimdedir. Tarihin tekerrürden ibaret olduğu fikrine karşı, bir daha asla tekrar etmeyecek olaylardan oluşan bir süreçtir. Bir başlangıç ve sonun olduğu kabul edilen çizgisel zamanda, döngüsel zamanda inanılan sonsuzluk fikri yoktur. Modern zaman olarak da ifade edilen çizgisel zaman anlayışı, her şeyin bir sefer yaşandığı ve tekrarlardan oluşmadığını ifade etmektedir (Köz, 2019: 2).

"Zaman" ve zaman içindeki faaliyetlerin bütünü konu alan "tarih", insan olmanın bir gereğidir. Toplumun bulunduğu yerde tarih ve kültür de bulunmaktadır. Kültürel bir yapıya sahip olan tarih ve toplum birlikte etkileşim içerisinde. Tarihin, dolayısıyla kültür ve toplumun en önemli yapı taşlarından biri giyim kültürü ve modadır.

Giyim kültürünün, insanoğlunun korunma ve örtünme içgüdüleriyle başladığı bilinse de, süreç içinde çok farklı işlevler yüklenmiş bir kavramdır. Bireyin içinde yaşadığı sosyo-kültürel toplum, ekonomik ve toplumsal şartlar, örf ve adetler gibi birçok faktör ile şekillenmiş ve kültürün önemli bir parçası haline gelmiştir. Tarihsel süreçler boyunca insanoğlu kendi değerlerini oluşturmuştur. Bu değerleri aktarım yollarından birisi de giyinme kültürüdür. Değişken bir olgu olarak kabul gören kültür, bu bağlamda giyim kültürünü de kapsamaktadır. Kaiser, kültür ve modanın eş zamanlı olarak değişim ve devamlılığa uğradığını belirtmiştir (Kaiser'den aktır. Tatlıdil ve Şahin, 2019: 320). Tarihi süreç içerisinde giysiler, kişisel, toplumsal, sosyal, sanatsal ve estetik değerler ile bütünleştirilerek her toplum için farklı özellikleri olacak biçimde çeşitlendirilmiştir (Koç ve Koca, 201: 759). Modanın kitleleri peşinden sürükleyen, yenilikçi ama geçici ve dönemsel olma özelliği estetik kaygıları bertaraf edecek şekilde farklılaşmayı zorunlu kılmış ve bunu giysilerin tasarım özellikleri ile gerçekleştirmiştir. Bu bazen giysinin tümünde görülebilecek fiziksel bir değişim olabileceği gibi, bazen de sadece giysinin etek, yaka, cep, kol gibi parçalarında uygulanan farklılıklarla sağlanmıştır (Koca ve Emiroğlu, 2019: 240).

Zaman kavramı her şeyde olduğu gibi, moda da önemlidir. Moda ile ilgili birçok tartışma yapılmıştır ve bu tartışmalarda büyük oranda “zaman” kavramı kullanılmıştır. Sproles (1981: 116), modayı “tüketiciler tarafından belirli bir zaman ve durum için benimsenen geçici döngüsel fenomenlerdir” şeklinde tanımlarken, Crane (2003: 11), “insanlar giysi tercihlerini belirli bir zaman diliminde oluşturmuş ve kimliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır” şeklinde ifade etmiştir. Moda, kültürel yaşam biçimine ait tüm beğenilerin, bir grup tarafından belirli bir zaman diliminde kabul görmesi şeklinde de tanımlanabilmektedir. Simmel (2003: 106-121) modanın tanımını, “verili bir örüntünün taklididir” şeklinde ifade etmiştir. Koca ve Koç (2012: 64) araştırmalarında, günümüzde orijinallik, yenilik ve yaratıcılık değerleri yüksek olan koleksiyonlar oluşturma çabaları tasarımcıları, giysilere kalıp formu ile tasarım özelliği kazandırmaktan ziyade farklı yüzey ve doku tasarımları ile tasarım değeri kazandırma uygulamalarına yönlendirmiş olduğunu belirtmektedir. Bir tasarım ürününe tasarım değerinin kazandırılabilmesi için yeni fikirler üretilmesi gerekliliği ön planda tutulur. Ancak bu bazen daha önce yapılanın üzerine günün tasarım anlayışı doğrultusunda eklentiler yapılarak da oluşturulabilir.

Moda, toplumsal ve bireysel ihtiyaçların ötesinde, insanların değişiklik tutkusunu ve statülerini belirginleştirmek istemesinin sonucu olarak doğmuştur. Modanın tarihsel sürecine bakıldığında, hem değişikliği hem de kendini tekrar ettiği görülebilmektedir. Giysi ile özdeşleşen modanın giysi tercihlerinde önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Koca, Koç ve Vural (2013: 56) yapmış oldukları bir çalışmada “modanın geçici ve dönemsel özelliğine rağmen kitleleri etkisi altına almasının nedeni, içinde yenilik barındırması ve sosyal olgu niteliğinden kaynaklanmasıdır” şeklinde belirtmişlerdir. Giyim kültürünün zaman içinde, moda ile evirildiği bilinmektedir. Moda, toplumun her kesimini hedef alan ulaşılması kolay, tüketimi hızlı ve değişimi kaçınılmaz bir gerçektir. Moda ve modanın değişimini etkilen birçok etken vardır. Kültürel değişimler, sosyal politik olaylar, ekonomik şartlar gibi durumlar modanın gelişim ve değişiminde etkili olmuştur. Moda tarihine bakıldığında, moda olan giyim-kuşamların, tarihsel süreç içinde tekrar ettiği ya da tamamen ortadan kalktığı görülebilmektedir. **Bu çalışmada**, modanın tarihsel süreci içinde, “moda” olarak adlandırılan giyim-kuşam özellikleri Walter Benjamin'in zamansal deneyiminde kabul gören döngüsel zaman ve çizgisel zaman açısından analiz edilmiştir. Döngüsel zaman açısından moda tarihinde kendini tekrar eden olgular değerlendirilirken, çizgisel zaman için tek seferlik moda olan ve tekrarı olmayan olgular değerlendirilmiştir. Giyim tarihi başlangıcından günümüze kadar olan süreç dikkate alınmış ve seçilen moda olan/olmuş giyim-kuşamlar biçimsel tasarım ve teknik özellikleri açısından incelenmiştir. Tasarımların tarihsel süreçte aynılığının ya da tek örneği olmasının tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışma, döngüsel ve çizgisel

zaman kavramlarının felsefe alanı dışında multidisipliner olarak kullanımı açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Modanın tarihsel süreci içinde, zamansal deneyimin iki farklı yorumu olan döngüsel zaman ve çizgisel zaman bağlamlarında “moda” sürecine dâhil olan tasarımların analizi için betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Seçilen moda olguları, araştırmacıların oluşturduğu görsel analiz formu ile analiz edilmiş ve dönemin moda olgusu değerleri/trendleri ile yorumlanmıştır. Her ne kadar giyinmek insanın var oluşundan itibaren varlığını sürdürmüş olsa da konu moda bilincinin olduğu ve kabul gördüğü 20. yüzyılın başlarından itibaren gündemde olan ve moda kavramı ile adlandırılan giysi seçkileri üzerinden ele alınmış ve sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamında 5 adet döngüsel zaman tanımına dâhil olabilecek tasarım ve 5 adet çizgisel zaman tanımına dâhil olabilecek tasarım incelenmiştir. Oluşturulan görsel analiz tabloları ile, döngüsel ve çizgisel zaman için, tasarımlar biçimsel tasarım ve teknik özellikleri açısından analiz edilmiş ve zamansal deneyim açısından yorumlar getirilmiştir. Döngüsel zaman için, moda tarihinde biçimsel tasarım ve teknik özellikleri olarak tekrar eden tasarımlar, çizgisel zaman için ise tekrarı olmayan tasarımlar ele alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Moda için, hatta moda sektöründe çalışanlar için özellikle vurgulanan konulardan biri “zamandır”. Modayı belirleyen ve bir tasarımın moda olmasını sağlayan şey ürünün raf ömrüdür. Jones, (2013: 60), “moda, ürünlerin modalarının geçmesi üzerine kurulmuştur ve moda dünyası sık sık geçmişten ilham alır. Tasarımcılar ve profesyoneller belirli bir çağın silüetinde ya da tarzında nasıl küçük değişiklikler yapabileceklerini ya da fikir demetini nasıl yeni ve bazen ironik bir şekilde değiştirebileceklerini iyi bilirler” şeklinde ifade etmiştir. Moda tarihinde “moda” olan tasarımlar Jones’un da belirttiği gibi genellikle döngüsel zaman içinde değerlendirilebilmektedir. Fakat çizgisel zaman olarak ifade edilebilecek, belirli bir zaman diliminde “moda” olan fakat tekrarı olmayan tasarımlar da vardır. Tablo 1, 2, 3, 4 ve 5’de tarihsel süreçte “moda” olan tasarımlardan seçilerek *döngüsel zaman* bağlamında analizler yapılmıştır.

Tablo 1. Döngüsel Zaman Bağlamında Coco Chanel’in Little Black Dress İncelemesi

KÜÇÜK SİYAH ELBİSE (LITTLE BLACK DRESS (LBD)) DÖNGÜSEL ZAMAN ANALİZİ	
İLK TASARIM ÖRNEĞİ 1926 İLK TASARIMCI Gabrielle Bonheur Chanel (Coco Chanel)	Biçimsel tanımlama: Diz altında midi boy, uzun kollu, oyuntulu yakalı (sıfır), model uygulamasız basit kesim
	Vücut üzerindeki etkisi: Vücut hatlarını belli etmeyen “H” silüet formunda, süsleme detayları abartısız.
	Giysi bileşenleri : Boyunda beyaz inci, siyah kısa topuklu siletto ayakkabı, konik biçimli siyah şapka
	Kullanım yeri ve alanı: Günlük yaşamın her saatinde kullanılabilir
	Malzeme: Siyah ipek kumaş
	Kaynak: Walker, t.y.

Görsel 1

TEKRAR EDEN ÖRNEK
	Görsel 1a	Görsel 1b	Görsel 1c	Görsel 1d	Görsel 1e
TEKRARLAYAN TASARIMCI	Chanel	Givenchy Hubert de Givenchy	Dame Mary Quant	Christina Stambollan	Azzedina Alaia
TASARIM YILI	1950	1961	1963	1994	2009
KULLANICI / İDOL	Marilyn Monroe	Audrey Hepburn	-	Lady Diana	Michelle Obama
Kaynak	http 1	http 2	http 3	http 4	http 5

Tablo 1 incelendiğinde, görsel 1’de Chanel ‘in ilk olarak 1926 yılında Vogue dergisinde yayınlanan “Little Black Dress” olarak lanse edilen elbisesi görülmektedir. Siyah ipek kumaştan, “H” silüet formunda, diz altında midi boy, uzun kol ve oyuntusuz yaka formu olan bir modeldir. Zamanla çok farklı şekillerde manipüle edilerek, farklı tasarımcılar tarafından da tasarlanmıştır. 1950’lerde beyaz elbisesi ile daha çok tanınan Marilyn Monroe’un sık sık küçük siyah elbise giydiği görülmüştür. Film promosyonlarından biri için omuzları açık siyah bir elbise giyerken görülen görsel 1a’daki omuzsuz elbisesi de en ikonik moda anlarından biri olmuştur. 1961’de Hubert de Givenchy, Audrey Hepburn tarafından giyilen, Breakfast at Tiffany’s isimli ünlü filmde küçük siyah elbiseyi (görsel 1b) tasarlamıştır. Görsel 1c’de 1963 yılına ait Mary Quant tasarımı görülmektedir. 1960’larda mini eteği icat eden tasarımcıların başında gösterilen Mary Quant, tasarladığı siyah mini elbisesi ile Chanel’in LBD’nin değişik bir formunu ortaya çıkarmıştır. 1994 yılında, Lady Diana tarafından giyilen siyah elbise görsel 1d’de görülmektedir. Diana’nın, Christina Stambollan tarafından tasarlanan siyah elbisesi “İntikam Elbisesi” olarak anılmıştır. Sebebi, Charles’ın zina yapmasından kısa bir süre sonra Serpentine Galerisi’nde Vanity Fairparty’de bu LBD’i giymesidir. 1994 yılı ikonik LBD’nin yılı olarak görülmüştür. Vatkalı omuzlar ve kabarık elbiseler 80’li yıllarda popüler olmuştur. Bununla birlikte, 90’lar minimalist saten elbise dönemini işaret etmiştir. Döneme Prenses Diana’nın ‘intikam elbisesi’ damgasını vurmuştur. Eleştirmenler tarafından ‘çok asi’ olarak nitelendirildiyse de, Diana’yı bir moda ikonuna dönüştürmüştür (Anonim, 2020). Görsel 1e’de Amerika’nın first lady’si Michelle Obama tarafından 2009 yılında giyilen Azzedina Alaia tasarımı siyah elbise görülmektedir. Almanya’da yapılan NATO zirvesinde giydiği siyah elbise ile beğenileri topladığı gibi eleştiriler de almıştır. Victoria Beckham, Jacqueline Kennedy, Liz Hurley, Tina Turner, Kate Middleton ve Betty Bop gibi önemli kadınlar, modadaki dolabın temelini daha da geliştiren ikonik LBD stilleri ile tanınmışlardır (Brugh, 2016).

Her kadının giydiğinde harika görünebileceği ve kendini iyi hissedebileceği bir giysi olarak LBD, “giyecek bir şeyim yok” günlerinin de en büyük kurtarıcısı olmuştur. Chanel’in 1926 yılında çıkardığı siyah elbisenin benzerleri LBD çıkmadan önce varsa da genellikle cenaze törenleri ile yas dönemlerinde kullanılırdı. Chanel’in tamamen siyah elbisesi, ilk defa bir insanın her daim her yere giyebileceği bir elbise olarak kabul görmüştür. Chanel’in LBD’i, döngüsel zaman çizelgesinde 1926’dan günümüze kadar çeşitli form, şekil ve silüetlerde her yerde giyilebilecek bir elbise olarak kullanılmaktadır.

Tablo 2. Döngüsel Zaman Bağlamında Christian Dior'un Bar Takımı İncelemesi

BAR TAKIMI (THE BAR SUIT) DÖNGÜSEL ZAMAN ANALİZİ					
İLK TASARIM ÖRNEĞİ 1947		Biçimsel tanımlama: Diz altında midi boy pileli etek, uzun kollu, erkek yaka, bel hattı kesikli ve vücuda oturan ceket.			
		Vücut üzerindeki etkisi: Bel hattına vurgu yapan kum saati "A-line" silüet formunda, süsleme detayları abartısız			
		Giyisi bileşenleri : Krem rengi kısa topuklu stiletto ayakkabı, krem rengi şapka, siyah eldivenler.			
		Kullanım yeri ve alanı: Günlük yaşamın her saatinde kullanılabilir			
		Malzeme: Beyaz saten ceket, siyah etek,			
İLK TASARIMCI Christian Dior	Görsel 2	Kaynak: Cardini, 2020			
TEKRAR EDEN ÖRNEK
	Görsel 2a	Görsel 2b	Görsel 2c	Görsel 2d	Görsel 2e
	Marc Bohan	Gianfranco Ferré	John Galliano	Raf Simons	Maria Grazia Chiuri
	1968	1991	2009	2012	2017
	-	-	-	-	-
Kaynak	http 6	http 7	http 8	http 9	http 10

Tablo 2 incelendiğinde, görsel 2'de Christian Dior'un 1947 yılında New Look (Yeni Görünüm) adıyla lanse edilen koleksiyonundan klasikleşmiş bir tasarım görülmektedir. Dior, koleksiyonunda erkek üniformalarından etkilenmiş, erkeksi silüete karşın kum saati biçimindeki formlarıyla yeni bir moda başlatmıştır. Savaş zamanı modasının kısa, kumaş tüketimi kısıtlı olan elbiseleri ve erkeksi silüetine karşı daha kadınsı yuvarlak hatları ve beli vurgulayan 'Bar' takımı, Dior'un 1947'deki ilk koleksiyonunun yıldız kombinidir (Barrcklough, 1994: 8). Bar takımı adını Dior'un sık sık ziyaret ettiği Plaza Athénée'deki bardan almıştır. Savaşın sona ermesiyle modayı yeniden canlandıran ve Paris'i yeniden uluslararası moda dünyasının lideri konumuna getiren koleksiyonu, birçok tasarımcı tarafından farklı yorumlar katılarak tekrar gündeme gelmiş, geniş çapta kopyalanmış ve çoğaltılmıştır. Görsel 2a'da görülen, 1968 yılında tasarımcı Marc Bohan tarafından Monaco Prensesi Grace ve Sophia Loren tarafından da giyilen bar takımının benzeri ile başarıyı yakalamıştır. 1991 yılında Gianfranco Ferré tarafından tasarlanan görsel 2b, bar takımının farklı bir yorumudur. İtalyan tasarımcı, tarihi güzellikler ve ihtişam için tutku ile Dior'a ihtişam getirmiştir. Bar takımıyla ilgili yorumu, tarzının tüm zengin ve şehvetli coşkusuna sahiptir. Görsel 2c, John Galliano tarafından 2009 yılında yaka formu, bele oturan silüeti ile bar takımına getirilen farklı bir yorumdur. 2012 yılında Raf Simons (görsel 2d) bar takımını

kadınlar için daha pratik ve rahat hale getirmiş ve haute couture koleksiyonunun temelini oluşturmuştur. 2017 yılında ise Maria Grazia Shiuri (görsel 2e) bar takımının silüetini ceketlerinde kullanırken daha yaratıcı ve güçlü hale getirerek koleksiyonunda yer vermiştir.

Yıllar boyunca, Bar takımı Dior'un kreatif direktörleri John Galliano ve Raf Simons tarafından olduğu kadar Grace Wales Bonner, Mickalene Thomas gibi tasarımcılar tarafından da yeniden yaratılmıştır.

Tablo 3. Döngüsel Zaman Bağlamında Coco Chanel'in Chanel Tüvit Ceket İncelemesi

CHANEL TÜVİT CEKET (CHANEL TWEED JACKET) DÖNGÜSEL ZAMAN ANALİZİ
	Biçimsel tanımlama: Kalça hizasında, uzun kollu, erkek yakalı ceket			
İLK TASARIM ÖRNEĞİ 1925			Vücut üzerindeki etkisi: Vücut hatlarını belli etmeyen “ H”slüet formunda,			
İLK TASARIMCI Gabrielle Bonheur Chanel (Coco Chanel)			Giysi bileşenleri : Belde ince deri kemer ve yakasında broş			
			Kullanım yeri ve alanı: Günlük yaşamın her saatinde kullanılabilir			
			Malzeme: Tüvit kumaş			
	Görsel 3		Kaynak: Vernose, 2020.			
TEKRAR EDEN ÖRNEK
	Görsel 3a	Görsel 3b	Görsel 3c	Görsel 3d	Görsel 3e	
	TEKRARLAYAN TASARIMCI	CocoChanel	CocoChanel	Karl Lagerfeld	Karl Lagerfeld	Virginie Viard
	TASARIM YILI	1931	1950	1990	2002	2020
	KULLANICI / İDOL	CocoChanel	Model Marie Hélène Arnaud.	YasmeenGhauri	KarolínaKur ková	-
Kaynak	http 11	http 12	http 13	http 14	http 15	

1920'lerin ortalarında Gabrielle "Coco" Chanel, kadın giyiminde tüvit ile çalışmaya başlamıştır. Sık sık sevgilisi Westminster Dükü'nün kıyafetlerini ödünç aldığı söylenmiştir, çünkü onların sağladığı rahatlık ve o rahatlığa çekildiğini belirtmiştir. Chanel bunu aklında tutarak dikkatini tüvitlere çevirmiş ve o zamanlar sadece erkek giyiminde kullanılan kumaş kısa sürede onun imzası olmuştur (Errico, 2020). Chanel, modanın ikonik ceketini tasarlarken, erkek giyiminden etkilendiğini, düz akıcı form ile hareket özgürlüğü sağlamak istediğini belirtmiştir (Barnes, 2014). Eşleşen tonların ya da kontrast renklerin kullanıldığı kumaşlarla üretilen ceketlerde, cepler, Chanel'in logosunun basılı olduğu düğmeler ve ipek astar değişmez özelliklerindendir. Orijinal tasarımın estetiğini korurken, Karl Lagerfeld, Virginie Viard ve Carine Rothfeld tarafından yeniden yorumlanmış ve birçok kez

koleksiyonda yerini almıştır. Chanel ceket form ve şekil özelliği kadar kullanılan kumaşları ile de klasik haline gelmiştir (Vernose, 2020).

Döngüsel zaman bağlamında incelendiğinde, Chanel'in imzası niteliğinde olan tüvit ceketler, form, şekil ve silüet olarak değişiklik gösterse de özünde her zaman giyilebilecek zamansız bir klasik haline gelmiştir. Farklı birçok marka benzer kumaşlarla benzer modeller üretmiş fakat Chanel ceketin standartlarını sağlayamamış ve her zaman kopya/taklit olmaktan öteye geçememiştir. Chanel ceketin tüm kadınların gardıroplarında olması gereken bir giysi parçası olduğu kanısı kabul görmüştür. Bu giysinin günümüzde standart model özelliği ile yani kolu, cepleri, boyu, düğmeleri vb. standartlarının olduğu, benzer uygulamaların başka bir giysi için olmadığı, koleksiyonerlerin bu giysileri topladığı bilinmektedir.

Tablo 4. Döngüsel Zaman Bağlamında Yves Saint Laurent'ın Mondrian Elbise İncelemesi

MONDRIAN ELBİSESİ DÖNGÜSEL ZAMAN ANALİZİ						
İLK TASARIM ÖRNEĞİ 1965			Biçimsel tanımlama: Diz altında midi boy, kolsuz oyuntulu yakalı (sıfır), model uygulamasız basit kesim			
			Vücut üzerindeki etkisi: Vücut hatlarını belli etmeyen "H" silüet formunda,			
			Giysi bileşenleri : Siyah kısa topuklu stiletto ayakkabı.			
			Kullanım yeri ve alanı: Günlük yaşamın her saatinde kullanılabilir			
			Malzeme: Siyah ve beyazla kombine edilen üç ana renk çift yüzlü yün kumaş			
İLK TASARIMCI Yves Saint Laurent			Kaynak: Lee, 2012.			
TEKRAR EDEN ÖRNEK
TEKRARLAYAN TASARIMCI
TASARIM YILI
KULLANICI / İDOL
Kaynak

1965'te Fransız tasarımcı Yves Saint Laurent, Mondrian tablolarından esinlenerek tasarladığı yün elbise ile sanat ve modayı birleştirmiştir. Yves Saint Laurent'ın resim tutkusunu, onu ve Pierre Berge'yi gerçekten inanılmaz bir sanat koleksiyonu oluşturmaya yöneltmiştir. Modacı, sevdiği sanatçıları onurlandırmak için tasarladığı çeşitli giysilerle resamlara olan hayranlığını da dile getirmiştir (YSL Musee). Mondrian elbiseleri görüldüğü kadar basit değildir. Saint Laurent'ın dehası

sanatsal referansın yanı sıra vücuda yerleştirdiği renk blokları ile dikişi gizlediği tekniğindedir (Rubenstein, 2011: 128). İkonik Mondrian elbisesi sonrasında, Spiegel (1966), Maria Bandini (1991), Yves Saint Laurent (2002), Gorman (2014), Balmain (2015), Lisa Perry (2016) gibi tasarımcılar ve YSL tarafından da benzerleri modanın tarihsel sürecinde birçok kez tekrarlanmıştır. Chanel Mondrian çantası, Nike ve Vans Mondrian ayakkabısı, Jimmy Choo ve Christian Louboutin de belirgin şekilde 2 başarılı ayakkabı tasarımına imza attıkları bilinmektedir. Aynı zamanda Butterick, McCall's gibi biçki-dikiş dergilerinde Yves Saint Laurent Mondrian elbisesinin benzerlerinin kalıpları verilmiştir (Mandic, 2016).

Sanatla modanın kurduğu uzun soluklu ve tutkulu ilişkinin ikonik ve en sansasyonel başlangıcı Yves Saint Laurent'ın Mondrian elbisesine dayanmakta olduğu söylenebilmektedir. Döngüsel zaman bağlamında, moda tarihi sürecinde en çok tekrarlanan ve taklit edilen giysilerden biridir Mondrian elbisesi.

Tablo 5. Döngüsel Zaman Bağlamında Vivienne Westwood Korse İncelemesi

KORSE (CORSET DRESS) DÖNGÜSEL ZAMAN ANALİZİ						
İLK TASARIM ÖRNEĞİ 1987			Biçimsel tanımlama: U formu açık yaka, bel hizasında korse.			
			Vücut üzerindeki etkisi: Beden hatlarını belirginleştiren dar form.			
			Giysi bileşenleri :-			
			Kullanım yeri ve alanı: Dış giyim olarak kullanılabilir.			
			Malzeme: Kırmızı sentetik kadife.			
İLK TASARIMCI Vivienne Westwood			Kaynak: Ibbetson, 2021			
TEKRAR EDEN ÖRNEK
	Görsel 5a	Görsel 5b	Görsel 5c	Görsel 5d	Görsel 5e	
	Jean Paul Gaultier	John Galiano	Alexander McQueen	Tom Ford for Gucci	Prada	
	1990	1993	1999	2003	2019	
	Madonna	-	-	-	-	
	http 21	http 22	http 23	http 24	http 25	

20. yüzyılın sonlarında, punk gibi sokak stilleri ve yeni romantizm korseyi dış giyim olarak yeniden modaaya dâhil etmiştir. Korsenin yeniden ortaya çıkması, giyimin anlamının nasıl sürekli

yeniden tanımlandığını ortaya koymaktadır. Korse artık "saygınlık" anlamına değil bunun yerine, baştan çıkarıcı bir şekilde dişil gücü simgeler hale gelmiştir. Vivienne Westwood 1987'de punk estetiğinin bir parçası olan korseleri kullanmaya başlamıştır. Korseyi vücudu şekillendiren bir iç giyim olarak değil, dışa giyilen gücü, cinselliği ve punk kimliğini sergileyen bir unsur olarak kullanmıştır (Fischel vd., 2013: 390). Jean-Paul Gaultierve Thierry Mugler, 1980'lerde tasarımlarına korseler eklemiştir ve Madonna'nın 1990 Blond Ambition turunda Gaultier'in pembe saten korsesini (görsel 5a) ikonik korseler kategorisine sokmuştur. Jean Paul Gaultier, geçmişin korselerini yeniden hayata geçirmiş ve iç giyimi, dış giyim olarak güncel modaya dahil etmiş ve o zaman için kadınsılığa ait birçok düşünceyi altüst etmiştir (Fogg, 2014: 461). O zamandan beri Balenciaga'daki Stella McCartney, Yves Saint Laurent, Tom Ford, Nicolas Ghesquière, Christian Lacroix, Oliver Theyskens ve Alexander McQueen tasarımlarında korseler veya korse benzeri terzilik denemeleri yaparak, korseyi giysilerin altına değil, giysilerin üzerine kullanarak ve iç giyimden dış giyime çevirerek farklı versiyonlarıyla korseleri koleksiyonlarında kullanmışlardır.

Tablo 6'da tarihsel süreçte "moda" olan tasarımlardan seçilerek *çizgisel zaman* bağlamında analizler yapılmıştır.

Tablo 6. Çizgisel Zaman Bağlamında Moda Tasarımlarının İncelemesi

ÇİZGİSEL ZAMAN ANALİZ ÖZETİ		
TASARIM ÖRNEĞİ 1907		Biçimsel tanımlama: bedeni saran, boyu ayak bileklerinden uzun, uzun veya kısa kollu, değişik formlarda yaka
Delphos Elbise		Vücut üzerindeki etkisi: vücuda saran uzun form
		Giysi bileşenleri : saten kuşak
		Kullanım yeri ve alanı: Ev eğlenceleri ve çay saati.
		Malzeme: ipek kumaş ve saten
		Kaynak: Mihalic, 2019: 18. Fidchel vd., 2013
TASARIM ÖRNEĞİ 1912		Biçimsel tanımlama: tunik 1; uzun, bol formu, v yakalı, telle desteklenmiş siyah kürk, tunik 2; kol ve etek ucu siyah kürklü ve etek ucu telle desteklenmiş.
Abajur (minare) Tunik		Vücut üzerindeki etkisi: bol abajur minare formu.
		Giysi bileşenleri : tunik 1, siyah uzun bol etek, tunik 2; siyah uzun önden yırtmaçlı etek
		Kullanım yeri ve alanı: Balo ve gece giyilmesi için tasarlanmıştır.
		Malzeme: ipek ve saten kumaş, cam boncuklar, tel ve siyah kürk.
		Kaynak: Fidchel vd., 2013: 244 Mackenzie, 2017: 70.

TASARIM ÖRNEĞİ 1943		Biçimsel tanımlama: Çok bol formlu pantolon ve ceket. geniş yakalı ve vatkalı omuzlu ceket.
Zoot Takımlar (Zoot Suits)		Vücut üzerindeki etkisi: Çok bol formlar
		Giysi bileşenleri : içinde gömlek ve belinde kemer ve zincir.
		Kullanım yeri ve alanı: Dış giyim olarak kullanılabilir.
		Malzeme: Pamuklu ve sentetik karışımı kumaşlar
	Görsel 8	Kaynak: Andrews, 2020.
TASARIM ÖRNEĞİ 1950'ler		Biçimsel tanımlama: Tam daire etek
Kaniş Etekler (Poodle Skirts)		Vücut üzerindeki etkisi: Bele oturan diz altında kadar uzun
		Giysi bileşenleri : Kaniş köpek applikası
		Kullanım yeri ve alanı: Dış giyim olarak kullanılabilir.
		Malzeme: Keçe
	Görsel 9	Kaynak: Caseley, 2020
TASARIM ÖRNEĞİ 1970'ler		Biçimsel tanımlama: Uzun kollu, uzun bol paçalı, önden fermuarlı yakalı.
Erkek Tulumları (Jumpsuits)		Vücut üzerindeki etkisi: Tüm vücut hatlarını belli eden dar form .
		Giysi bileşenleri :-
		Kullanım yeri ve alanı: Dış giyim olarak kullanılabilir.
		Malzeme: Pamuk ve sentetik kumaşlar
	Görsel 10	Kaynak: Penny, 2018

Tablo 6'da çizgisel zaman bağlamında moda tarihi sürecinde tekrarına rastlanmayan moda olguları /trendler yer almaktadır. Görsel 6'da, İspanyol tasarımcı Mariano Fortuny tarafından ilk örneği 1907 yılında yapılandırılmış elbiselere alternatif olarak sunulan modada devrim yaratmış "Delphos" elbiseleri görülmektedir. Delphos elbiseler, korselerin ve sert elbiselerin kısıtlamaları olmadan rahat ve özgür hareket etmek isteyen kadınların ilgisini çekmiştir. Elbiseler modern ve iyi hissettirdiği gibi aynı zamanda boyu da uzun gösterdiği için, kadınlar bu elbiseleri 1920'lere kadar ev eğlencelerinde giymiş dışarıda giymeye cesaret edememiştir (Worsley, 2018: 17). Fortuny, Yunan giyiminden esinlenerek tasarladığı delphos elbiselerinin yine kendi tasarladığı pilileme ve boyama tarzının da patentini almıştır. Uzun, vücudu saran elbiseler canlı renklerde ipekten tek parça olarak hazırlanmıştır (Fidchel vd., 2013: 222). Delphos elbisesini Fortuny, değişik form ve şekillerde 1949 yılında ölene kadar

yapmıştır. Delphos elbiselerinin pili teknikleri taklit edilememiştir ve bu yüzden Fortuny'nin büyü yaptırdığı yönünde dedikodular dahi çıkmıştır (Mackenzie, 2017: 71). Mariano Fortuny Delphos elbiseleri belli bir dönem kadınların rahat ve özgür hissetmelerini sağlamışsa da, tek parça olması, vücudu çok sarması ve boyunun ayakaltına girecek kadar uzun olması giyim pratiklerine ters düşmüş ve Fortuny ile moda tarihine tekrarı gelmeyen bir elbise olarak kalmıştır. Pili uygulamaları taklit edilmeye çalışılmış hatta Mary Mcfadden ardından İssey Miyake gibi tasarımcılar pilili kumaşlar üzerinde denemeler yapmıştır fakat Delphos elbisesi gibi kullanımına rastlanmamıştır.

Görsel 7'de, 1912 yılında, Paul Poiret tarafından Oryantalizm etkileriyle tasarlanan ve adını formundan alan abajur ya da diğer bir ifadesiyle minare tunikler görülmektedir. İran esinli "sorbe gece takımı" olarak bilinen abajur tunik ilk olarak yüz kızartıcı kıyafet balosu "Bin İkinci Gece"de Paul Poiret'nin eşi ve modeli olan Denise tarafından giyilmiştir (Mackenzie, 2013: 71). Doğu etkilerinin zorunluğu olduğu balo için, Poiret, harem şalvarları, türbanlar, egzotik tüyler ve değerli taşlarla süslenmiş tasarımlar yapmıştır. Abajur tuniğin eteğine geçirilmiş teller ve siyah kürk ile form verilmiştir. Paul Poiret, abajur tunik formunu kısa bir süre tekrar etmiş fakat, kullanımı kolay olmayan, görsel açıdan herkese hitap etmeyen bir giysi parçası olarak moda dünyasında tekrarı gelmeyen stillerden birisi olarak kalmıştır. Davis (1997: 148) abajur tuniği;

"... şimdilik sadece, kolayca akla gelebilecek bazı değişikliklerin (mesela, Rudi Gernreich'in fütüristik üstsüz elbiseleri, Poiret'nin 1.Dünya Savaşı öncesinden kalma "abajur" elbisesi, etekleri yerleri süpüren 19. yy. elbiseleri), geçerliği pratiğe ve duygulara fazlasıyla ters düştükleri için hiçbir zaman modada kabul görme şansları bulunmadığını söylemek yeterli" şeklinde ifade etmiştir.

1940'lı yıllarda trend olan "Zoot Suits" yani havalı takım elbiseler (görsel 8), gerçek bir isyana sebep olan ender stillerden birisidir. Bir fiil olarak "zoot", abartılı bir tarzda yapılmış veya giyilmiş bir şey anlamına gelmektedir (Alford, 2015: 226). Jazz ve Swing danslarının erkekler tarafından yapılmaya başlanması ve takım elbise içinde rahat dans edilmesi amacıyla ortaya çıkan bol, rahat takımlar birçok erkek tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Daha çok Harlem ve Los Angeles'da giyilmeye başlayan Zoot takımlar, Afrikan Amerikan, Filipin Amerikan, Meksikan Amerikan ve Latin gençler tarafından giyilmiştir. Amerikalı askerler Zoot takımı giyenleri, 2. Dünya Savaşı kaçakları, vatansever olmayan ırkçılar ve 2. Dünya Savaşı sırasında kumaş paylaştırılmasını engelleyenler olduklarını iddia etmiş ve birçok kez saldırmıştır. Takip eden günlerde, Los Angeles'taki ırkçılık yüklü atmosfer bir dizi büyük çaplı isyanla patlamış ve ABD askerlerinin çeteleri sokaklara dökülmüştür. Askerler Latinlere saldırarak onları kaldırımlarda kanlı ve yarı çıplak bırakarak kıyafetlerini çıkarmışlardır. Saldırıların devam etmesiyle birlikte, Los Angeles Şehir Meclisi zoot takımları yasaklamıştır (Andrews, 2020). Zoot takımlar moda tarihinde tekrarlanmayan ve çizgisel zaman bağlamında tek örneği bulunan bir giyim-kuşam stilidir.

Görsel 9'da, "kaniş etekleri" (poodle skirts) olarak 1950'ler de kısa bir süre moda trendlerine dâhil olan etekler görülmektedir. Kaniş etek, 1947'de ilk olarak neredeyse hiç dikiş becerisi olmamasına rağmen kendine son dakika Noel eteği yapmak isteyen Juli Lynne Charlot tarafından tasarlanmış ve giyilmiştir (Whitemore, 2020). Annesinin sahibi olduğu keçe fabrikası ona fikir vermiş ve keçeden yapılmış eteğin üzerine kaniş köpeği aplikesi yaparak Noel partisine katılmıştır. Charlotte'a 1950'lerde kadınların genellikle tasmalarla sevimli küçük köpekleri gezdirirken ki görüntüleri kaniş aplikesi fikrini vermiştir (Caseley, 2020). Etek tasarımı basit olduğundan ve malzemeleri kolayca bulunabildiğinden, insanların evde yapması basitti ve orijinal ev yapımı etek, bel için keçeden bir daire keserek yapılabilirdi. Ardından, kişinin ilgi ve hobilerini yansıtmak için aplikler eklenebiliyordu. Charlot'un eteği dikkat çekmiş ve ondan sadece bir hafta sonra kanişli etekler sipariş edilmeye başlanmıştır. Eteğin popülaritesi artınca kendi fabrikasını açmıştır. Film yıldızları genellikle bu eteği giymeye, dergilerde ve

reklamlarda yaygın olarak yer almaya başlamış ve eteğin popülaritesine katkıda bulunmuştur. Etek genç kızlar arasında en popüler olduğunu kanıtlayarak okul partilerinde, dans etkinliklerinde ve günlük olarak giymeye başlanmıştır. 1952'de kaniş eteklerine adanmış posta siparişi katalogları yapılmıştır. "İlk genç moda trendi" (first teenage fashion trend) olarak bilinen bu eteklerin dans etmek için de mükemmel olduğu düşünülmüştür. Bireysel özellikleri yansıttığı için eteğin özelleştirilebilme özelliğinin de gençler arasında başarılı olmasını sağladığı söylenebilmektedir. Genç kızlar, gümüş bir tasma üzerinde pembe bir kaniş köpeği aplikesi bulunan keçeden daire etekler giyerek trendi başlatmışlardır. Diğer kaniş eteği temaları arasında sevimli hayvanlar, komik sözler, arabalar, çizgi film karakterleri ve martini gözlükleri yer almıştır (Anonim, 2019). Kaniş etek modası, 1950'lerde kısa süre gündemde kalmışsa da sonrasında tekrarı gelmemiş ve sadece vintage ürünlerde yerini almıştır.

Görsel 10'da erkek tulumu görülmektedir. Tulum tek parça bir giysidir. Sanayi devriminin mükemmel bir ürünü olan tulumu, işçilerin sokak kıyafetlerini ve vücutlarını yağ, kurum, kir, kıvılcım ve diğer işyeri tehlikelerinden korumak için tasarlanmış, ağır kanvas veya kottan yapılmış bol bir giysidir. Kömür brülörlerinin bakımını yapan erkekler tarafından giyilen erkek tulumları daha sonra mühimmat ve fabrika işçisi kadınlar tarafından İkinci Dünya Savaşı sırasında kullanılmıştır. İlerleyen yıllarda savaş uçağı pilotları yüksek hızlı manevralarının G kuvvetlerinden geçmeye başladıklarında, ABD ve Sovyet orduları, astronotların ve askeri pilotların bugün hâlâ giydiği "G-suit" olarak adlandırılan tulumları geliştirilerek işlevsel bir giysi olarak da kullanılmıştır (Penny, 2018). İşçi giysisi olarak giyilmesinin ardından 1970'lerde erkek tulumları (görsel 10) moda tarihinde kısa bir süre benimsenen trendlerden olmuştur. Disko sever erkek ve kadınlar tarafından unisex olarak kullanmış fakat erkekler için çok kısa süreli bir serüven olmuştur.

SONUÇ

Sanayi öncesi toplumlarda, giysiler bireylerin toplumsal konumunu gösterirken, sanayi devrimi ve hazır giyim ile birlikte bu durum tamamen değişmiştir. "Moda" olgusu ortaya çıkmış, sürekli yeni, farklı, fonksiyonel tasarımlar yapma ihtiyacı doğmuştur. Zaman içinde de tasarımcılar yaptıkları ya da daha önce yapılan tasarımlardan etkilenererek değişik yorumlarını koleksiyonlarına sık sık eklemişlerdir. Moda, "zaman" kavramıyla çok yakından ilişkilidir. Çünkü moda olan giyim-kuşamlar belirli bir zaman aralığında var olup yok olmaya mahkûmdur. Fakat yapılan araştırmada görüleceği üzere, kendini çoğu zaman tekrar etmiş ve moda sahnesinde benzer yorumları yer almıştır.

İki farklı tarih felsefesi yorumu olan, döngüsel ve çizgisel zaman bağlamında moda tarihinde yer etmiş ve "moda" olmuş tasarımlar incelenmiştir. Modanın geçmişten günümüze kadar yapılmış tanımlarına bakıldığında görülecektir ki en çok bahsedilen konular, modanın yinelenen, tekrarlanan, taklit edilen ve döngüsel bir olgu olduğudur.

Tarihsel süreç içinde, giyim kültürü ve moda incelendiğinde, kültürel değerler öne çıktığında, moda olan tasarımların ilk olarak çizgisel zamanda kaldığı, ancak yöresel, bölgesel özelliklerin zaman içinde "moda" ile birlikte modern yaşamdan ve endüstrinin gelişmesiyle birlikte yine moda olan giyim-kuşamlardan beslenmesiyle döngüsel zaman aralığına dahil olduğu gözlemlenmiştir. Döngüsel zaman içinde yer alabilecek giysi tasarımları fazlaşabileceği gibi aynı şekilde çizgisel zaman içinde yer alabilecek tasarımlarda yer alabilir. Fakat çizgisel zamanın anlamı dikkate alındığında, bundan üç, beş ya da on yıl sonra yine bir tasarımcı tarafından keşfedilerek farklı şekillerde yorumlanabileceği ve çizgisel bağlamda ele alınan bir "moda" olgusunun döngüsel zamanda yer alabileceğinin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Araştırma çerçevesinde ele alınan çizgisel moda olgularının bu araştırmanın yapıldığı zaman için dikkate alınması gerektiğini belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alford, H. (2015). The Zoot Suit: Its History and Influence. *Fashion Theory The Journal of Dress, Body and Culture*. 8:2, 225-236.
- Andrews, E. (2020). *What Were the Zoot Suit Riots? Hostility to ward minority communities fueled the L.A. Zoot Suit riots during the war time summer of 1943.* <https://www.history.com/news/what-were-the-zoot-suit-riots>
- Anna, W. (t.y.). *The Evolution Of The Little Black Dress*. <https://www.readersdigest.co.uk/lifestyle/fashion-beauty/the-evolution-of-the-little-black-dress>
- Anonim, (2019). *Poodle Skirts: The Favorite Fashion Trend of Young Women Since the 1950s.* <https://www.vintag.es/2019/05/vintage-poodle-skirts.html>
- Anonim, (2020). *From Coco Chanel to Lady Gaga: The fascinating history of the Little Black Dress.* <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/fashion/buzz/from-coco-chanel-to-lady-gaga-the-fascinating-history-of-the-little-blackdress/photostory/75322881.cms>
- Barnes, S. (2014). *A Brief History of the Iconic Chanel Jacket*. <https://stylecaster.com/coco-chanel-jacket/>
- Barraclough, J.; Bunburry, N.; Watkins, J., vd. (1994). *Christian Dior The Magic Of Fashion*, Powerhouse Publishing, Australia.
- Brugh, A. (2016). *The Secret History of the Little Black Dress.* <https://medium.com/@alb10600/the-secret-history-of-the-little-black-dress-2cb1ee3d132f>
- Cardini, T. (2020). *Dior's Bar Jacket: A Brief History.* <https://www.vogue.com/article/christian-dior-bar-jacket-a-brief-history>
- Caseley, L. (2020). *The Fascinating True Story Behind 1950s Poodle Skirts.* <https://littlethings.com/lifestyle/the-poodle-skirt>
- Crane, D. (2003). *Moda ve Gündemleri*, Çev: Özge Çelik, Ayrıntı Yayınları:402, İnceleme Dizisi:187, İstanbul.
- Davis, F. (1997), *Moda, Kültür ve Kimlik*. Yapı Kredi Yayınları.
- Enveri, E. (2019). Eski Türk Kültüründeki Döngüsel Zaman Üzerine, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 26, s. 292-304.
- Errico, J. (2020). *Know Your History: The CHANEL Jacket.* <https://www.marieclaire.com/fashion/a32391731/chanel-jacket-history/>
- Fidchel A.; Bagdaley, A. ; O'Hara, S. ; Sturgen, A. ; Gersh, C. and Khurana, A. (2013). Çev. Duygu Özen, *Moda Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi*. Kaktüs Yayınları, İstanbul.
- Fogg, M. (2014). *Modanın Tüm Öyküsü*. Hayalperest Yayınevi. İstanbul.
- Ibbetson, F. (2021). 1990 – Vivienne Westwood, "Portrait Collection" Corset <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1990-westwood-corset/>
- İrğat, M. (2015). *Tarihselcilik Düşüncesi Bakımından İbn Haldun*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Jones, J.S. (2013). *Moda Tasarımı*. Çev. Hüseyin Kılıç. Kerasus Kitap. İstanbul.
- Koca, E.ve Koç, F. (2012). *Giysi Yüzey Tasarımına Disiplinlerarası Bir Yaklaşımda Tasarımcının Rolü*, 1.Uluslararası İstanbul Tekstil Sanatı - Tasarımı Sempozyumu, 17-20 Ekim 2012, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü, 64-75, İstanbul.
- Koca, E.; Vural, T. ve Koç, F. (2013). Evaluation Of The Tendency Of Consumers To Hedonic Clothing Shopping, *International Association of Social Science Research- IASSRn*, I. 2, p. 54-64.
- Koca, E.ve Emiroğlu, S. (2019). 19. Yüzyıl Kadın Giysilerinin Kol Formu Açısından İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* Cilt 6 Sayı 3, 238-251.

- Koç, F. ve Koca, E., (2016) Halk Giyim Kuşamının Yok Olmasına İlişkin Nedenler Ve Koruma Altına Alınması Gerekliğinin 5n1k Yöntemi İle Analizi, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11/2, Winter, 755-778
- Köz, E. (2019). *Kant ve Borges'te Zaman Kavramı*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Lee, H.V. (2012). *YLS&Mondrian* <https://fashionhistorian.net/blog/2012/07/30/ysl-modrian/>
- Mackenzie, M. (2017). *İzmler, Modayı Anlamak*. Çev. Mahmut Tuna. Hayalperest Yayınevi.
- Mihalic, A. (2019). *Liberating the Natural Movement: Dress Reform and Historical References in the Self-Expression of Isadora Duncan*. Conference Paper. <https://www.researchgate.net/publication/338980011>
- Mandic, A. (2016). *Friday Inspiration: The Mondrian Art in Fashion*. <http://alwayslatee.blogspot.com/2016/04/friday-inspiration-mondrian-art-in.html>
- Penny, D. (2018). *A Brief History Of The Jumpsuit*. <https://www.grailed.com/drycleanonly/jumpsuit-boilersuit-history>
- Rızvanoğlu, E. (2013). Çizgisel Tarihe Karşı Çıkışları Bağlamında Spengler ve Toynbee'nin Döngüsel Tarih Yaklaşımları, *Kayıt. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı:20, 239-252.
- Richard, M. ve Koday, H. (1995). *Haute Couture*, New York: Metropolitan Museum of Art: Distributed by H.N. Abrams.
- Rubenstein, H. (2011). *100 Unforgettable Dresses*, Harper Design. New York.
- Simmel, G. (2003). *Modern Kültürde Çatışma*. Çev. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı, Elçin Gen. İstanbul: İletişim.
- Sproles, G. B. (1981). Analyzing Fashion Life Cycles – Principles and Perspectives, *Journal of Marketing*; Vol. 45, Iss. 4, p. 116-124.
- Tatlıdil, Ü.; Şahin, Y. (2019). Giyim Kültürü Ve Modanın Konuları Üzerine, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 96, s. 317-323.
- Tiziana, C. (2020). *Dior's Bar Jacket: A Brief Histor.* <https://www.vogue.com/article/christian-dior-bar-jacket-a-brief-history>.
- Vernose, V. (2020). *The History of Chanel Tweed Suit*. <https://www.crfashionbook.com/fashion/a26551426/history-of-chanel-tweed-suit/>
- Yıldırım, A. (2014). Walter Benjamin'de "Zamansal Deneyim" ve Gündelik Hayatın Tarihsel Parıltıları, *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 7(2), 1-26.
- YLS Musee, <https://museeyslparis.com/en/biography/lhommage-a-piet-mondrian>.
- Walker, A. (t.y.). *The Evolution of: the Little Black Dress*. <https://www.readersdigest.co.uk/lifestyle/fashion-beauty/the-evolution-of-the-little-black-dress>
- Whitemore, B. (2020). *Awful Fashion and Style Trends Of Decades Past*. <https://www.tiebreaker.com/awful-fashion-trends/>
- Worsley, H. (2018). *Modayı Değiştiren 100 Fikir*. Çev. Begüm Başoğlu, Literatür Yayıncılık.
- Görsel Kaynaklar**
- http1 görsel 1a <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/fashion/buzz/from-coco-chanel-to-lady-gaga-the-fascinating-history-of-the-little-black-dress/photostory/75322881.cms?picid=75322964>
- http2 görsel 1b <https://blogflordepapel.blogspot.com/2020/05/audrey-hepburn-o-estilo-da.html>
- http3 görsel 1c <https://www.pinterest.se/pin/521643569320053390/>
- http4görsel1d <https://www.readersdigest.co.uk/lifestyle/fashion-beauty/the-evolution-of-the-little-black-dress>
- http5 görsel 1e <https://www.bbc.com/news/world-europe-42038082>

http6 görsel 2a <https://www.vogue.com/article/christian-dior-bar-jacket-a-brief-history>
http7 görsel 2b <https://www.vogue.com/article/christian-dior-bar-jacket-a-brief-history>
http8 görsel 2c <https://www.vogue.com/article/christian-dior-bar-jacket-a-brief-history>
http9 görsel 2d <https://www.vogue.com/article/christian-dior-bar-jacket-a-brief-history>
http10 görsel 2e <https://www.vogue.com/article/christian-dior-bar-jacket-a-brief-history>
http11 görsel 3a <https://www.marieclaire.com/fashion/a32391731/chanel-jacket-history/>
http12 görsel 3b <https://www.marieclaire.com/fashion/a32391731/chanel-jacket-history/>
http13 görsel 3c <https://www.marieclaire.com/fashion/a32391731/chanel-jacket-history/>
http14 görsel 3d <https://www.marieclaire.com/fashion/a32391731/chanel-jacket-history/>
http15 görsel 3e <https://www.prestigeonline.com/th/style/fashion/chanel-jacket-history/>
http16 görsel 4a <https://www.flickr.com/photos/21233184@N02/4691916766>
http17 görsel 4b <https://nuevemusas.wordpress.com/2010/06/01/mondrian-1991/>
http18 görsel 4c <https://thevoiceoffashion.com/intersections/famous-wardrobes-then-and-now/-memoirs-of-the-mondrian-dress-4045>
http19 görsel 4d <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2015-ready-to-wear/balmain/slideshow/collection#41>
http20 görsel 4e <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2016-ready-to-wear/lisa-perry>
http21 görsel 5a <https://www.vogue.co.uk/article/history-of-the-corset>
http22 görsel 5b <https://www.vogue.co.uk/article/history-of-the-corset>
http23 görsel 5c <https://artsandculture.google.com/asset/corset-alexander-mcqueen/1AFFotHB--nyXA>
http24 görsel 5d <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2003-ready-to-wear/gucci/slideshow/collection#10>
http25 görsel 5e <https://www.vogue.co.uk/article/history-of-the-corset>